

только одно может уберечь украинцев от ассимиляции, позволит свободно развивать науку и культуру европейского уровня.

Ключевые слова: Иван Франко, мировоззрение И. Франко, история Украины, всемирная история, марксизм, украинские радикалы, Галичина

**IVAN FRANKO IS AN OUTSTANDING SCIENTIST- HUMANIST,
ARCHITECT OF THE CONCILIAR IDEA
HISTORIOGRAPHICAL ASPECTS OF LITERARY AND SCIENTIFIC HERITAGE
B. Z. Yakymovych**

Abstract. This article attempts to give a present-day estimation of Ivan Franko as an outstanding historian and statesman who was a consequential adherent of national unity and fully understood the need of building the independent and unified Ukrainian State, which was the only institution that could prevent the Ukrainians from assimilation as well as enable them to develop the science and culture of the European standard freely.

Keywords: Ivan Franko, Franko's worldview, history of Ukraine, world history, Marxism, Ukrainian radicals, Halychyna

УДК 821.161.2-312.1

**ЕКЗИСТЕНЦІЙНО-ФІЛОСОФСЬКІ КОНЦЕПТИ В ПОВОЄННІЙ ЛІРИЦІ
МИХАЙЛА СИТНИКА**

І.П.ВАСИЛИШИН, кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»

Email: ip.was@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто екзистенційно-філософські концепти в повоєнній ліриці Михайла Ситника – одного із найяскравіших представників української еміграційної літератури ХХ ст. Виокремлено концепти, які з погляду екзистенціального аналізу домінують у бутті-у-світі особистості (у художньому тексті – ліричного героя) – відчуження, тривога, самотність, смерть – змушуючи її врешті-решт здійснити «свободу вибору», що визначатиме модус автентичного чи неавтентичного існування. Досліджено, що концепти, що домінують у ліриці поета, визначають його сприйняття реалій світу, яке трансформується у власне буття-у-світі на його найглибшому внутрішньому психологічному та художньо-філософському рівні – екзистенції поета, вираженій у поетичному слові. Проаналізовано провідні екзистенційні мотиви у творчості митця, що складають художньо-філософську основу його повоєнної лірики. Різноманітне дослідження творчої спадщини Михайла Ситника відтворює й доповнює загальну картину літературного процесу повоєнного періоду на основі вивчення творчості українських письменників в еміграції, аналізу художніх напрямів, стилів, літературно-філософських концептів, художньо-філософських тенденцій, виявляє вплив цього періоду на подальший розвиток української літератури ХХ і ХХІ століть.

Ключові слова: екзистенційно-філософські концепти, екзистенційні мотиви, парадигма буття, поетичне буття-у-світі, епоха

Актуальність. Епоха початку й середини ХХ ст., у якій жив і творив один із найяскравіших представників українського поетичного слова Михайло Ситник, мала вагомий вплив на розвиток української літератури та мистецтва загалом.

Кінець ХІХ – початок та середина ХХ ст. спричинили глибоку кризу епохи раціоналізму, що призвела до технократизації, дегуманізації способу життя, втрати індивідом духової орієнтації в суспільному мегапросторі й врешті-решт до появи тоталітарних систем, у яких відбулося повне знецінення та знищення людської особистості, що спричинило переоцінку ідейно-світоглядних орієнтирів у філософії й літературі. «Моментом інтелектуальної гідності нашої еміграції є доглибно зрозуміти, що трагедії нашої доби знаменують крах світоглядів, опертих на матеріалізм і біологізм, світоглядів, що виступили на арену історії, заперечивши світ абсолютних цінностей і абсолютних норм. Славнозвісна «близькість до життя» цих ментальностей спричинила велетенські катастрофи і монструозні злочини. Внаслідок їх розгулу над людством зависла погроза духового розкладу і фізичного винищення» [7, с. 604], – написав 1948 р. Михайло Орест у статті, присвяченій Юрію Клену. Саме ця епоха й пов'язана з нею «межова» напруга переживання кризи цивілізації як поступового нівелювання та спотворення всіх духовних змістів і цінностей, знецінення людського життя, страх перед абсурдом сьогодення й зневіра в майбутньому спричинилися до втрати індивідом сенсу життя й потреби переосмислення та переоцінки духових цінностей. У цей період у творчості багатьох українських письменників-емігрантів формується нова літературно-філософська екзистенціальна парадигма з домінантними акцентами на особистості в змісті художнього філософування, створенні нових художньо-естетичних концептів у літературі. Проблеми тогочасної епохи знайшли своє вираження у творах багатьох українських письменників, творчість яких була спрямована на осмислення людського «я» в період світової духової кризи.

Концепція «великої літератури», тобто творення нової української літератури європейського та світового рівня, сформована в емігрантських мистецьких колах, накреслювала перспективи розвитку українського письменства ХХ століття, опираючись, з одного боку, на традиції попередніх літературних процесів, а з іншого – на інтеграцію модерних європейських течій у національну літературу. Яскравою ознакою літературного життя повоєнного періоду, названого «періодом другої еміграції», «періодом ДіПі», стало велике розмаїття літературознавчих концепцій і, власне, нових літературних течій, напрямів і стилів, що визначали ідейно-тематичне спрямування художніх творів. Дискурс епохи, аналіз проблем, пов'язаних із місцем та роллю індивіда в період кризи епохи, осмислення її культурно-історичних, історіософських, соціально-етичних, екзистенціально-філософських, морально-духових, аксіологічних аспектів був одним із домінантних у літературі ДіПі, і став об'єктом літературних творів, а також світоглядної та літературознавчої полеміки цього періоду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Еміграційну літературу повоєнного періоду досліджували у своїх наукових, літературно-критичних працях багато літературознавців, зокрема В. Державин, І. Качуровський, І. Костецький, Є. Маланюк, Ю. Шевельов, що були безпосередніми учасниками літературознавчого процесу цього часу, та сучасні дослідники В. Агєєва, О. Астаф'єв, Ю. Войчишин, Г. Грабович, П. Іванишин, М. Ільницький, М. Крупач, Л. Куценко, М. Неврлий, С. Павличко, І. Руснак, Т. Салига, М. Слабошпицький, С. Хороб та ін.

Різномпланове дослідження творчої спадщини Михайла Ситника, як одного з представників літератури цього часу, є **метою** нашої наукової розвідки, що дає змогу відтворити й доповнити загальну картину літературного процесу цього періоду на основі вивчення творчості українських письменників в еміграції, аналізу художніх напрямів, стилів, літературно-філософських концептів, художньо-філософських тенденцій, виявити вплив цього періоду на подальший розвиток української літератури XX і XXI століть.

Методи. Сучасне літературознавство вимагає комплексних підходів до багатогранного вивчення літературних процесів, тому в статті використано комплекс методів – від філологічного, культурно-історичного, інтертекстуального до феноменологічного та герменевтичного аналізу, які дозволяють виділити та проаналізувати основні екзистенціальні концепти в художньому тексті; застосовано також елементи та концептологію когнітивної лінгвістики.

Результати. Екзистенційно-філософські концепти, що домінують у воєнній та повоєнній ліриці Ситника, визначають його сприйняття реалій світу, трансформуючи їх у власне буття-у-світі на його найглибшому внутрішньому психологічному та художньо-філософському рівні – екзистенції поета, вираженій у художньому слові. Оскільки Михайло Ситник як автор максимально інтегрований у своє поетичне слово, ширше – у власне мистецьке буття-у-світі, часом навіть із відчутною ознакою віртуальності, можемо говорити про важливу роль дослідження екзистенційно-філософських концептів у поетичних текстах автора, які дають змогу повноцінно розкрити художній світ митця в його нерозривній єдності з реаліями тогочасної епохи, учасником і свідком трагічних подій якої був сам поет. Саме цю нерозривну єдність та цілісність життя й творчості підкреслюють Б. Бойчук та Б. Рубчак, наголошуючи, що «Михайло Ситник – поет, що в нього «життя і творчість» були справді нерозривною цілістю» [4, с. 239]. Комплексне дослідження концептів у художніх творах М. Ситника, аналіз їхнього втілення за допомогою різних мовних засобів (у тому числі – поетичного синтаксису), їхня взаємодія в системі та структурі поетичного тексту дають змогу дослідити світовідчуття, світосприйняття та, власне, світогляд не лише самого автора, а й світ цілої епохи, мистецьким представником якої він є.

Аналізуючи поезію М. Ситника воєнних і повоєнних років, слід виокремити, насамперед, концепти, які з погляду екзистенціального аналізу домінують у бутті-у-світі особистості (у художньому тексті – ліричного героя) – відчуження, тривога, самотність, смерть – змушуючи її врешті-решт здійснити «свободу вибору», що визначатиме модус автентичного чи неавтентичного існування. Слід зазначити, що в центрі екзистенційно-філософської концептосфери художнього світу Михайла Ситника є домінантний концепт «Вітчизна» (Батьківщина, рідна земля, рідний край, рідна домівка), власне, в індивідуально-авторському екзистенційному трактуванні поета-емігранта – «втрачена назавжди Вітчизна». Інші базові концепти (самотність, відчуження, смерть) семантично пов'язані з ним й, окрім традиційних екзистенціальних маркерів-понять (філософських, психологічних, аксіологічних), створюють індивідуально-буттєву картину вираження авторського «я» у власному поетичному бутті-у-світі, і є своєрідним засобом його порятунку від «абсурду життя» через поетичне слово, лірико-філософську рефлексію, заглиблення у психічно-особистісні переживання, порятунку від тих реалій, котрі вирвали його з рідного ґрунту, змусивши стати вигнанцем-«безґрунтянином», спричинивши внутрішньо-психологічний екзистенційний конфлікт між прагненням повернутися на рідну землю й усвідомленням нездійсненності цієї мрії. Цей

конфлікт так і залишився невирішеним у творчості й у житті поета аж до його трагічної загибелі 1959 року в чикагському парку.

Трагічний розрив із рідною землею став для Михайла Ситника тією «межовою ситуацією», яка відразу кардинально змінила і його життя, і тональність його лірики. Опинившись не теренах Європи, митець вів активне літературне життя, хоча й не входив до офіційного кола представників МУРу – емігрантської мистецької організації, що існувала в повоєнний період і стала своєрідним феноменом у розвитку українського письменства, культури, мистецтва та наукової думки. Виділяючи концепт «самотність» у Ситниковій ліриці, говоримо насамперед про екзистенційну самотність, пов'язану із втратою Батьківщини. У вірші «Знов весна, і знов нові дороги...» із циклу «З доріг» (1943 – 1944) в екзистенційний мотив самотності тісно вплітаються поняття-символи «чужина», «далека путь», що прослідковується і в наступних поезіях автора:

Що мені твої рясні дарунки
Із чужих полів пісні святі?..
Залишила з подорожнім клунком
Ти мене самого на путі [8, с. 32].

Поетова самотність виникає внаслідок трагічних життєвих обставин, переростаючи з часом у гостру внутрішню епістемологічну самотність, емоційне спустошення, що призводить до страждання, замкнутості, відчуження від реалій навколишнього світу, який дедалі менше його цікавить, оскільки в цьому чужому світі немає України.

Часто відчуття самотності й туги митець відтворює через заглиблення у внутрішній емоційний стан, саморефлексію («Акації»), відчуття своєї «непотрібності» в чужому світі («Вже у вирій відлітають птиці...»), створення поетичного контрасту, як наприклад у вірші «Скоро, скоро вернуться гуси...», у якому передає тужливі емоції мандрівника на чужих дорогах, що віддаляють його від рідного краю:

Хлопці справлятимуть весілля,
Дівчата косу розплетуть,
А мені лиш пелюстки білі
Знову кине весна на путь [8, с. 32]

Уже пізніше в Ситниковій художній самоідентифікації з'явиться образ «самотнього мандрівника» – людини без рідного кутка, приреченої на довічне блукання чужими дорогами. У часи відчаю й розпачу, емоційного знесилення ліричний герой з докором звертається до своєї долі:

Що ти зробила поетові,
Доле проклята і зла?
Нащо лихими замети
Серце моє замела [8, с. 82]

Відчуття самотності досягає свого апогею в період заокеанської еміграції, про який М. Вірний пише: «Цей період, на превеликий жаль, позначився розгубленістю, розчаруванням, а подекуди – фізичним і майже духовим занепадом та повною нездібністю знайти собі належне місце в суспільстві Нового Світу» [2, с. 434–435]. Оскільки відстань до омріяної України вимірюється вже тисячами кілометрів, це посилює в душі поета екзистенційне відчуття безповоротності й трагічного усвідомлення смерті, чи навіть повільного вмирання, на чужій землі, яке автор передає блискучим оксимороном («Ніч»):

Ніяких рук, і нічиїх сердець, –
Ти сам один в шумному многолюдді,

І тільки зорі дивляться, мов судді,
На твій іще нескінчений кінець [8, с. 162]

Відчуття самотності поглиблювали й ті життєві обставини, у які потрапив М. Ситник за океаном: незнання жодної західної мови, брак технічної освіти, а головне, як підкреслює М. Неврлий, «волі й спроможності адаптуватися в чужому середовищі»: «Нестерпна ностальгія чулого лірика, кинутого у вир технократичного світу, психічно чужого й незрозумілого йому, посилилась незгодами в особистому житті – від нього відійшла дружина з любимою донькою Інною. Довелося жити самому, а самота для наболілого серця поета – отрута» [6, с. 14]. Про несприйняття Ситником заокеанської еміграції пише й І. Качуровський: «Дехто з поетів нашого покоління закінчував тоді перервану війною освіту, дехто сьак чи так тримався на поверхні, лише Ситник, що був потенційно серед нас усіх найталановитішим, неухильно пішов на дно» [3, с. 411].

Безрадісне життя поета на чужині демонструють вірші під назвою «Самота» (1950, 1953 рр.). Екзистенційно гостре відчуття безмежної самотності автор передає через метафори, порівняння: образ самоти-смерті – це «діва в білому убранні», «надокучливе прощання», «монотонний дзвін», отруйний дим самоти «давить груди», самота – це розгорнута лихим учителем книжка, «мертві сторінки» якої не шелестять, проте поет змушений читати її «з ранку і до ночі» («Самота», 1950). Сірі будні, «фабрика Джон Сміта», нецікава пошта, усе «без чуття», хмара в небі, немов «нова труна», і тільки вже майже згасла мрія хоч про якийсь лист із рідних країв, мрія про Батьківщину ще жевріє в душі поета («Самота», 1953). Самотність тісно переплітається з відчуженням, поет відчуває себе в чужих краях зайвим й абсолютно непотрібним. Навіть світлий ліричний спогад і мрія про «копичку сіна під ліщиною» контрастує з висновком самотнього мандрівника, який іде чужиною: «підемо далі ми, утомлені, // нікому непотрібні ми» («Копичка сіна під ліщиною...»). Поет відмежовує себе від навколишнього світу, який не є його Україною. «Відчуження» або «сторонність» демонструє його ностальгічна лірика – світ, у якому колишнє «я» ніколи не переплітається із теперішнім або різко контрастує із ним. М. Ситник проводить чітку безкомпромісну межу, якої довіку не зможе перетнути ні морально, ні психологічно. Це межа між минулим, у якому залишилася рідна земля, і сьогоденням, у якому є лише чужина, психологічне відчуження й самотність.

Майже кожна повоєнна поезія М. Ситника, у яку він вкладає все своє відчуття самотності, свій біль і розпач, насичена, як контраст, чужиною, що в поетичній свідомості автора трансформується в символ недолі. Концепт «відчуження» моделюють слова та вирази, які постійно звучать у його ліриці: «чужі поля» («Знов весна, і знов нові дороги...»), «чужа столиця» («Вже у вирій відлітають птиці...»), «непривітна й сіра чужина», з якої ліричний герой рветься, «мов собака на цепу» («Де б не був я, де б я не заїхав...»), «чужа земля» («Садил мати на грядках цибулю...»), «остогидла чужина» («Осінь»), «чужі простори» Дунаю («Дунай»), «чужі краї», замкнені «чорною зловісною границею» («Вітчизна»), «чужина, яка давитиме гадюкою» («Земля»), нудьга «марних на чужині літ» («Вже пам'ять зароста все більше й більше...»), «пуста» для серця чужина («Десятиліття»), чужина як «жахна могила» («Дні, як птахи, що в вирій летять...») чи «мертва декорація» («Минають дні вогкі, холодні, чорні...»), «гірка чужина» («Дрібнички, мною вивезені з Києва...»), абсолютно непотрібна «чужа зима» («Зима»), молодість, що впала в «прірву чужини» («Берега»), чужина як в'язниця («Дощ в Чикаго»). Часом відчуження, самотність, порожнеча доводять поета до максимального емоційного рівня напруження, коли він у відчаї вигукує: «надворі

така пустота, що навіть ніде повіситься» («Чекаю від когось листа...»), і лише жага до життя та спогади про Україну втримують його від фатального кроку. У поезії «Слово до чужини» у М. Ситника з'явиться поняття «гостинна чужина», «притулок смутку, захисту й спокою», якій поет складе щиру подяку за прихисток і за науку поета-емігранта, що дала змогу «у журбі пізнати до кінця свою Вітчизну». Проте наповнені болем та гірким смутком залишаться останні рядки вірша, у яких автор порівнює долю, що закинула його в чужі краї, з чашею, вкритою цвіллю, з якої він випив «гірке вино» чужини. Поет ніколи не зможе змиритися із втратою Батьківщини, тому навіть у вірші-подяці, замість понять «гостинна земля» чи «гостинний край», назавжди залишається «гостинна чужина», як символ долі емігранта-вигнанця. У вірші «Вирвавсь з дому – і усе пропало...» домінує трагічне усвідомлення незворотності долі, яка відірвала його назавжди від Вітчизни, закинувши далеко в заокеанські краї, й екзистенційна безвихідь від відчуття марноти літ, що пролітають на чужині:

...Тільки ж що, як дні марніють далі
І роки проходять без пуття...
На чужині, наче на вокзалі,
Я переночовую життя [8, с. 166].

Оскільки концепт «смерть» (в екзистенціальному трактуванні «буття-до-смерті») є надзвичайно містким з погляду його семантики, то повністю його художньо-філософське значення та багатогранну реалізацію в поетичному тексті розкривають мікроконцепти й екзистенціали «темрява», «ніч», «труна», «могила», «цвинтар», «хрести», «нудьга», що спонукає до смерті, зрештою, індивідуальний для поета концепт «чужина», рівнозначний «духовій смерті». «Макроконцепт смерти, – зазначає І. Набитович, – є одним із наймаркантніших релігійно маркованих концептів, який уповні виражає фрактальну природу категорії *sacrum*у. В ньому присутні всі інгредієнти як ірраціональних переживань сакрального, так і раціональних, релігійно маркованих концептів, образів та символів, що виражають найсокровеннішу присутність *sacrum*у як у людському бутті загалом, так і в кожній людській екзистенції зокрема» [5, с. 216]. Для поета життя – сакральне, оскільки дароване Богом, але далеко від рідної землі воно поволі втрачає свій сенс, перетворюючись у процес існування, морального і психологічного вмирання, процес повільної духової смерті на чужині, де і «хмара, мов труна» («Самотність»), і «біла домовина» кімнати «з відкритими у чорний світ дверми» («Десь там життя, ізвідкись пісня лине...»). У вірші «Я знов бреду алеями густими...», пронизаного болючим питанням до рідного краю: «...нащо мене ти кинув у світі?», звучать мотиви самотності, розпачу і туги. Єдине, чого бажає поет, – це померти на рідній землі, з тривогою, проте, усвідомлюючи, що доля не дасть йому такої можливості:

Віддять себе готовий я на жертву,
Лише одного болісно боюсь, –
Чи ж приймеш Ти мене, як опізнюсь,
Щоб на руках Твої святих померти [8, с. 34].

Мотиви туги, безнадії звучать у вірші «Передчуття», у якому поет пророкує свою смерть далеко від рідного дому. Він не боїться смерті, готовий у «передсмертну мить» плюнути «вбивці своєму в вічі», проте поета тривожить, що загибель чекає його далеко від рідного дому. Вірш починається й закінчується своєрідним рефреном: «І не знатиме рідна ненька, // Де згубились мої путі; «Тільки жаль, що не знатиме мати, // Де шукати моїх слідів».

Філософською одою смерті, що дає змогу якнайповніше відчувати повноту життя і трагізм буття в його минулості, є поезія «І ще один, останній вірш...». Розуміння смерті як неминучого й невідворотного, що дає усвідомлення повноти й повноцінності власного буття-у-світі, – головний мотив поезії, яку автор завершує блискучою філософською антитезою чи навіть, швидше, парадоксом: життя вчить смерті – це усвідомлення минулості людського існування, а смерть вчить жити – цінувати життя в усіх його проявах:

Щоб ти, сивіюче буття,
Мене навчило славно вмерти,
А ти, безсмертна грізна смерте,
Мене привчила до життя [8, с. 82].

В екзистенціалістському сприйнятті смерть постає як духовна категорія, що дає людині змогу усвідомити цінність кожної хвилини життя в подоланні страху смерті й відчувати трагізм людського існування, який полягає в кінцевому завершенні її земного шляху. О. Астаф'єв зазначає: «Мова екзистенціалістського художнього світу складається в основному із трагічних ритуалів смерті; глибока медитація над життям тут поєднується з невідступним відчуттям абсурду існування, турботи і тривоги за людську долю. Пізнати істину у такому художньому світі означає «пізнати себе в екзистенції» [1, с. 154]. Для поета смерть є категорією не фізичною, а, насамперед, духовною, тому що життя на чужині – це процес повільного вмирання. Філософська опозиція життя – смерть, яку доцільніше потрактувати з позиції автора: життя як смерть і смерть як життя, є іманентним виразником внутрішньо-психологічного конфлікту, спричиненого втратою рідного ґрунту й усвідомленням незворотності цієї втрати. Чіткий символічний поділ: *життя – Україна, смерть – чужина* характерний для багатьох повоєнних віршів Ситника. Так, у поезії «Моя душа розділена надвоє...» автор наголошує:

Моя душа розділена надвоє,
Одна частина там, біля Дніпра,
А друга – нерозлучно ще зі мною,
Поволі, животіючи, вмира [8, с. 160].

Душа поета без України порожня, цю пустку (психологічне внутрішнє спустошення) передає блискуча поетична метафора «душі моєї вирубаний сад», яка максимально точно характеризує екзистенційну самотність митця-вигнанця, його повільне духове вмирання. Такий самий потужний образ духової смерті знаходимо у вірші «Дні, як птахи, що в вирій летять...». «Неживе життя» – яскравий оксиморон, що передає внутрішні відчуття поета в його житті-існуванні без України. У поезії останніх років «Скорбна аналогія» М. Ситник, підбиваючи підсумок своєї вимушеної 17-річної еміграції, спричиненої нацистсько-совєтською окупацією України, яка в художньому світі поета трансформується до символу світового зла – образу «зеленого гада», удава, що, утамовуючи «жагу людської крові», неначе «хижий злодій», давить рідну землю, з сумом підсумовує роки свого перебування на чужині:

І ось вам: чужина і самота,
А може й смерть чиясь на пішоході [8, с. 350].

«Чужина», «самота», «смерть» – концепти, які найповніше передають внутрішній стан письменника-емігранта, його епістемологічну самотність, відчуження, розпач, породжені екзистенційною безвихіддю через неможливість повернення додому, його, по суті, категоричне несприйняття й відторгнення чужини, кожен день існування в якій є повільною духовою смертю, оскільки душа

митця до краю наповнена лише рідною землею, вірним якій він залишатиметься до останнього подиху.

Висновки і перспективи. Комплексне дослідження концептів, категорій-екзистенціалів у художніх текстах поета, аналіз їхнього втілення за допомогою різних засобів (у тому числі – поетичного синтаксису), їхня взаємодія в системі та структурі поетичного тексту дає змогу дослідити світовідчуття та світогляд не лише самого автора, а й ширше – світ цілої епохи повоєнної української еміграції, мистецьким представником якої є Михайло Ситник.

Список використаних джерел

1. Астаф'єв О. Лірика української еміграції : еволюція стильових систем / Олександр Астаф'єв. – К., 1998. – 314 с.
2. Вірний М. Михайло Ситник. Творчі періоди поета / Микола Вірний // Українське слово. – К. : Рось, 1995. – Т. 4. – С. 432–435.
3. Качуровський І. «Цвіт папороті» Михайла Ситника (Радіоскрипт) / Ігор Качуровський // Ситник М. Катам наперекір : поезії, проза, спогади / [упорядн. М. Неврлий, Г. Булах]. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 1998. – С. 13–23.
4. Координати. Антологія сучасної української поезії на заході : [у 2 т.] / [упор. Богдан Бойчук і Богдан Т. Рубчак]. – Нью-Йорк : Сучасність, 1969 – Т. 2. – 1969. – 487 с.
5. Набитович І. Універсум *sacrum* у в художній прозі (від Модернізму до Постмодернізму) : Монографія / Ігор Набитович. – Дрогобич-Люблін : Посвіт, 2008. – 600 с.
6. Неврлий М. З Україною в серці своєму / Микола Неврлий // Ситник М. Катам наперекір : поезії, проза, спогади / [упорядн. М. Неврлий, Г. Булах]. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 1998. – С. 13–23.
7. Орест М. Заповіти Ю.Клена / Михайло Орест // Українське слово. – К. : Рось, 1994. – Кн. 1. – С. 597–605. – (Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.).
8. Ситник М. Катам наперекір. Поезії, проза, спогади / Михайло Ситник / [упорядн. М. Неврлий, Г. Булах]. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 1998. – 448 с.

References

1. Astafiev Oleksandr (1998). Liryka ukrainiskoi emihratsii: evoliutsiia stylovykh system [Lyrics of the Ukrainian emigration: evolution of the style systems]. Kyiv – 314.
2. Virnyi Mykola, Mykhailo Sytnyk (1995). Tvorchy periody poeta [Creative periods of the poet] // Ukrainske slovo. – Kyiv: Ros, V. 4 – 432-435.
3. Kachurovskyi Ihor (1998). Tsvit paporoti [Fern Blossom] of Sytnyk Mykhailo (Radioscript) // Sytnyk Mykhailo. Katam naperekir: poezii, proza, spohady [In spite of the executioners, poetry, prose, memoirs] / [compile Nevrllyi M., Bulakh H.]. – Kyiv: Publishing House named after Olena Teliha, 13-23.
4. Koordynaty. Antolohiia suchasnoi ukraiinskoi poezii na zakhodi [Coordinates. Anthology of the modern Ukrainian poetry in the West]: [in 2 volumes] / [compiler Boichuk Bohdan and T. Rubchak Bohdan]. – New-York: Modernity, 1969 – V. 2 – 487.
5. Nabytovych I. (2008) Universum *sacrum* v khudozhnii prozi (vid Modernizmu do Postmodernizmu) Universe *sacrum* in the prose (from Modernism to Postmodernism): Monograph. – Drohobych-Liublin: Posvit, 600.
6. Nevrllyi Mykola (1998). Z Ukrainoiu v sertsy svoiemu [With Ukraine in your heart] // Sytnyk Mykhailo. Katam naperekir: poezii, proza, spohady [In spite of the executioners,

poetry, prose, memoirs] / [compile Nevryly M., Bulakh H.]. – Kyiv: Publishing House named after Olena Teliha, 13-23.

7. Mykhailo Orest (1994). Zapovity Yu. Klen [Wills of Yu. Klen] // Ukrainske slovo. – Kyiv: Ros. – Book 1. 597-605. – Chrestomathy of the Ukrainian literature and literary criticism of the twentieth century).

8. Sytnyk Mykhailo (1998). Katam naperekir: poezii, proza, spohady [In spite of the executioners, poetry, prose, memoirs] / [compile Nevryly M., Bulakh H.]. – Kyiv: Publishing House named after Olena Teliha, 448.

ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЕ КОНЦЕПТЫ В ПОСЛЕВОЕННОЙ ЛИРИКЕ МИХАИЛА СЫТНИКА

И. П. Василишин

Аннотация. В статье рассмотрены экзистенциально-философские концепты в послевоенной лирике Михаила Сытника – одного из самых ярких представителей украинской эмиграционной литературы XX в. Выделены концепты, которые с точки зрения экзистенциального анализа доминируют в бытии-в-мире личности (в художественном тексте – лирического героя) – отчуждение, тревога, одиночество, смерть – заставляя ее в конце концов осуществить «свободу выбора», определяющую модус аутентичного или неаутентичного существования. Доказано, что концепты, которые доминируют в лирике поэта, определяют его восприятие реалий мира, которое трансформируется в собственное бытие-в-мире на его глубоком внутреннем психологическом и художественно-философском уровне – экзистенции поэта, выраженной в поэтическом слове. Проанализированы ведущие экзистенциальные мотивы в творчестве писателя, составляющие художественно-философскую основу его послевоенной лирики. Разноплановое исследование творческого наследия Михаила Сытника воспроизводит и дополняет общую картину литературного процесса послевоенного периода на основе изучения творчества украинских писателей в эмиграции, анализа художественных направлений, стилей, литературно-философских концептов, художественно-философских тенденций, выявляет влияние этого периода на дальнейшее развитие украинской литературы XX и XXI веков.

Ключевые слова: экзистенциально-философские концепты, экзистенциальные мотивы, парадигма бытия, поэтическое бытие-в-мире, эпоха

EXISTENTIAL AND PHILOSOPHICAL CONCEPTS IN POST-WAR LYRICS OF MYKHAILO SYTNYK

I. P. Vasylyshyn

Abstract. The article deals with the existential and philosophical concepts in post-war lyrics of Mykhailo Sytnyk. It's revealed that concepts that dominate in the poet's lyrics, determine its perception of the realities of the world which transforms into own being-in-the-world in its deepest inner psychological, artistic and philosophical level – the existence of the poet, expressed in the poetic word. Mykhailo Sytnyk as the author of the most integrated in his poetic word, more – in his own art of being-in-the-world, thus research of existential and philosophical concepts in poetic texts of the author gives an opportunity to fully reveal the artistic world of the artist in his inseparable unity with the realities of that epoch, which member and witness of the tragic events was the poet himself. Analyzing the poetry of M. Sytnyk it is important to single out, first of all, concepts that in terms of existential analysis dominate in the being-in-the-world of the personality (of the lyrical hero in fiction) – alienation, anxiety, loneliness, death – causing it to eventually make freedom

of choice that will identify non-genuine or authentic mode of existence. In the centre of existential and philosophical conceptual of the art world of Mykhailo Sytnyk there is a dominant concept «Homeland» (Motherland, native land, native shore, own home), in fact, in the individual author's existential interpretation of the poet-exile – «Motherland is lost forever». Other basic concepts (loneliness, alienation, death) are semantically related to him, and, besides the traditional existential markers-concepts (philosophical, psychological, axiological) they create an individual and existential picture of expression of the author's «I» in his poetry being-in-the-world. The poet's loneliness resulting from the tragic circumstances of life, growing over time in acute inner epistemological loneliness, emotional devastation that results in suffering, isolation, alienation from the realities of the world that is less and less of interest for him, because Ukraine is absent in this alien world.

Therefore, the main motives of post-war nostalgic lyric of the poet is longing for the lost Motherland, bright memories of it and tragic rejection of the alien world realities, that forever tore him from the native land and forced to become an immigrant-exile. The article analyzes the leading existential motifs in the works of artists that make artistic and philosophical basis of his post-war poetry.

Keywords: existential and philosophical concepts, existential motives, paradigm of being, poetic being-in-the-world, epoch

УДК821. 161. 2. 09: 801. 73

ГЕРМЕНЕВТИЧНЕ НАПОВНЕННЯ ЕПІСТОЛЯРІЮ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Б. М. КИР'ЯНЧУК, кандидат філологічних наук, доцент,
Рівненський державний гуманітарний університету
E-mail: bogkyr@ukr.net

Анотація. У статті доводиться існування герменевтичних концепцій в епістолярній спадщині В. Стефаніка. При цьому констатується їхнє масштабне внутрішньо-текстове закорінення, яке продуктивно визначає розгортання мислительних процесів автора, їхнє структурування, а також має виразно системний характер. Системна специфіка обумовлюється наявністю таких найголовніших підсистемних складників, як антидогматизм, мовно-герменевтичний феномен, аспект герменевтики індивіда, внутрішній діалогізм, власне тлумачнє начало та ін. Усі вони є самоцінними та водночас введеними в силове поле діалогічної взаємодії між собою в межах герменевтичної систематики. Особливо суттєвим є момент герменевтики індивіда, який у процесі розгортання мисленнєвої діяльності взаємодіє найперше з антидогматизмом. Герменевтика індивіда постає введеною в ширшу площину відношення-стосунку, що досягається завдяки фіксації смислової співдії автора та реципієнта, що може трансформуватися до рівня автор – персонаж. У сферу тлумачення постають введеними ті реалії, які характеризують специфіку літературної творчості та проектується в площину історико-літературного процесу. Мовно-герменевтичний феномен та здатність ним оперувати з урахуванням належної дистанції щодо індивіда навіглює розуміння письменником герменевтичних основ художньої самореалізації індивіда, які пояснюють, зокрема, причини своєрідних творчих пауз в художньо-естетичній еволюції митця.

Ключові слова: антидогматизм, герменевтика, індивід, діалогізм, мова, тлумачення, лист